

Boekbespreking

Een systematische analyse van burenruzies over geluid

Bram Peper

(Erasmus Universiteit Rotterdam)

Mirjan Oude Vrielink (2001). *Geschilprocessen over Geluidshinder van Buren. Een Onderzoek naar de Keuze van Geschilgedrag en de Uitkomsten die hiermee worden nagestreefd*. Enchede: Twente University Press, 288 blz. (proefschrift).

Burenruzies

Ruzie met de buren wordt dikwijls gebagatelliseerd als zijnde klein menselijk leed van alledag. Het is prettig als je in een ongecompliceerde relatie tot de buren staat, maar irritaties en ergernis over het gedrag van buren is schering en inslag. Deze conflicten grijpen diep in op de menselijke psyche. Burenruzies vinden plaats precies op de plek waar mensen zichzelf willen zijn en zich willen ontspannen; thuis, de haven in een harteloze wereld. Het belangrijkste twistpunt tussen buren is de overlast van geluid. Hoe mooi je de 4^e van Mahler ook vindt, de tonen van deze symfonie beginnen je al snel tegen te staan als niet jij maar je buurman het moment uitkiest waarop de muziek beluisterd wordt. Laat staan als je buren een geheel andere muzikale smaak hebben, in een ander dagritme leven, of andere opvattingen hebben over wanneer een mens met de elektrische boor in huis gaat klussen. Hoewel geluidshinder een veelvoorkomend probleem is, wat als zodanig ook volledig onderkend wordt door instanties als de politie of woningbouwverenigingen, blijkt het tevens een probleem waar moeilijk wat aan te doen valt. De overlast van geluid is voor een groot deel een subjectieve beleving en wil een instantie iets ondernemen, dan zullen er eerst langdurig dossier moeten worden opgebouwd. Dergelijke conflicten zijn daarmee tijdrovend, hetgeen de reeds verstoorde relatie tussen buren niet ten goede komt.

Hoewel burenconflicten over geluid niet direct te boek staan als grote maatschappelijke problemen, betreft het hier wel degelijk conflicten die diepe sporen in een buurt of wijk kan achterlaten. Alle reden om deze conflicten tot onderwerp van onderzoek te maken. In haar proefschrift gaat Oude Vrielink dieper in op de geschillen tussen buren en met name gaat zij in op de mogelijke wijzen waarop burenruzies omtrent geluid worden uitgevochten. Centraal staat de wijze waarop buren met een geschil omgaan. Welke inschattingen maken mensen als ze een conflict over geluidshinder willen beslechten? Doen ze dit alleen, in confrontatie met de buren, of via een derde zoals de wijkagent?

Het onderzoek

Oude Vrielink richt zich op de geschillen tussen buren. Zij hiermee wil de theorie van geschilprocessen, zoals die een kleine twintig jaar geleden door de Groningse rechtssocioloog Griffiths is opgezet, verder uitwerken en verfijnen. Bij de analyse van geschillen over geluidshinder concentreert Oude Vrielink zich op drie zaken: wat voor relatie hebben de buren, welke sociale regels volgen zij en hoe percipiëren de buren de onderlinge machtsverhouding.

Met behulp van de culturele theorie van Thompson, Ellis en Wildvsky maakt Oude Vrieling een onderscheid tussen het soort relatie dat burens met elkaar kunnen onderhouden, tijdens een conflict. Binnen de culturele theorie wordt gebruik gemaakt van het zogeheten grid-group raamwerk. Hierbij staat grid voor de mate van interne roldifferentiatie, een hoge grid-score betekent dat er meerdere actoren zijn die de bevoegdheid hebben om in te grijpen bij het geschil, ook wel 'derden' genoemd. Bij een lage grid-score is dit niet het geval en vervullen de conflicterende actoren een zelfde rol ten opzichte van elkaar. De group-dimensie betreft de mate van betrokkenheid van actoren op elkaar. Bij een hoge group-score hebben de actoren een emotionele band, zoals vriendschap, bij een lage group-score is er enkel sprake van gelegenheidsinteractie. Op basis van beide dimensies komt Oude Vrieling tot vier soorten interactiepatronen: egalitair (laag grid, hoog group), individualistisch (laag grid, gemiddeld group), autonoom (laag grid, laag group) en hiërarchisch (hoog grid, gemiddeld en hoog group). Egalitaire interactiepatronen kwamen niet in het empirisch materiaal voor, de overige wel. Een tweede aspect betreft de mogelijke regels die de context van het geschil kenmerken. Op basis van het werk van Ostrom, Gardner en Walker onderscheidt Oude Vrieling zeven typen regels die in (ieder soort) geschilproces voorkomen. Actoren handelen soms bewust en soms onbewust op basis van deze regels tijdens de interactie. Het betreft hier onder meer regels over de posities die actoren innemen, regels over handelingsalternatieven, regels over de inhoud van het geschil en regels over de verdeling van de kosten en baten rond de uitkomsten van een geschil. Het derde aspect waar Oude Vrieling naar kijkt is de inschatting van de machtsverhouding door de actoren. Hier zijn drie soorten inschattingen te maken: meer in het eigen voordeel, meer in het voordeel van de ander of min of meer evenwichtig. Oude Vrieling baseert zich hier op het werk van Burns en dat van Niemeijer.

Nadat alle mogelijke theoretische combinaties van de bovenstaande drie aspecten bij geschillen over geluidshinder behandeld zijn, gaat Oude Vrieling over tot de kwalitatieve empirische toetsing. Dit geschiedt aan de hand van negentien cases over geluidshinder, waarbij sommige cases uit meerdere geschilfasen bestaan. In alle gevallen zijn er interviews gehouden met de burens en in sommige gevallen met de in het conflict betrokken derden, zoals de wijkagent. Met behulp van analysesoftware Nvivo zijn alle interviews systematisch geanalyseerd, zodat het soort burensrelatie, de gevolgde sociale regels en de gepercipieerde machtsverhouding kon worden vastgesteld. In bijna alle typen conflict over geluidshinder blijkt de beleving van de machtsverhouding tussen de burens een doorslaggevende rol te spelen bij de inschatting van de mogelijke uitkomsten van het conflict. Dit geldt ook bij de inschatting of een derde bij het conflict kan of moet worden betrokken. Voorts bepalen de sociale regels voor een deel het verloop van het conflict en ze zijn, niet verwonderlijk, bepalend voor het conflict zolang beide partijen nog geen perceptie van elkaanders machtsverhouding hebben.

Kritische kanttekeningen

Mijn oordeel over het proefschrift van Oude Vrieling is ambivalent. Enerzijds heeft zij een boeiende en belangwekkende studie geschreven, waarin op heldere en inzichtelijke wijze geschilprocessen bij burensconflicten worden geanalyseerd. Het systematisch gebruik van verschillende (rechts)sociologische theorieën en inzichten om conflicten over geluidshinder aan een nader onderzoek te onderwerpen verdient navolging. Ik deel dan ook haar mening dat de inzichten uit haar studie voor een veel breder scala aan conflicten gebruikt kunnen

worden. Anderzijds heb ik ten aanzien van de vorm alsmede ten aanzien van de inhoud enkele zwaarwegende bedenkingen.

Ik zal met mijn kritiek op de vorm beginnen. Het proefschrift is veel te dik, ruwweg de eenderde van het boek bestaat uit herhaling. Oude Vrielink begint ieder hoofdstuk met een samenvatting van wat er komen gaat en eindigt vervolgens met een samenvatting van hetgeen in het hoofdstuk besproken is. Een vrij traditionele werkwijze en op zich is er niets op tegen om de lezers bij de les te houden en af en toe belangrijke inzichten en conclusies te herhalen. Echter de theoretische uitgangspunten zoals uiteengezet in hoofdstuk 1 en 2, worden in de navolgende hoofdstukken keer op keer op keer op keer herhaald. De didactische voordelen van deze werkwijze – de lezers het terugzoeken en dergelijke besparen – verloren halverwege het boek bij mij hun betekenis. Wat overbleef was ergernis over de slechte redactionele verpakking van een belangwekkende studie. De vorm overvleugelt de inhoud op een negatieve wijze.

Inhoudelijk zijn er evenwel ook enkele kanttekeningen te maken. Ik concentreer mij hier op een theoretische en een methodologische kritiek. Allereerst de theoretische kritiek. De geschilprocessen worden in een sociaal vacuüm geanalyseerd, dat wil zeggen dat Oude Vrielink zich beperkt tot de individuele beoordeling van het geschil door de verschillende actoren en tot interactie tussen de geschilpartijen rond het conflict. De, in deze studie zo belangrijk gebleken, inschatting van de machts- en afhankelijkheidsrelaties door de verschillende actoren geschiedt zonder enige reflectie van de onderzoekster op de sociale context waarin de actoren tot hun afweging komen. Het analyseren van de sociale regels rond het geschil biedt namelijk geen inzicht de context waarin mensen burenen zijn, maar enkel inzicht in de context rond het geschil zelf. Er wordt voorts alleen gekeken naar hoe de actoren aangeven hun dat zij hun kansen inschatten ten aanzien van de burenen. Dat deze inschatting naar alle waarschijnlijkheid ook goeddeels afhankelijk zal zijn van de sociale positie, de socialisatie, eerdere ervaringen en mentale capaciteiten van de actoren zelf, komt niet ter sprake. Uit eerder onderzoek naar burenruzies (Peper e.a. 1999) is bekend dat de aard en het aantal conflicten tussen burenen verschilt naar opleidingsniveau. Daarnaast verschilt aard en aantal burenruzies ook per type buurt; oftewel per omgeving. Buurten waarin een grote variatie aan levensstijlen voorkomen kennen in potentie meer mogelijkheden (sic) voor conflicten. Bij meer homogene buurten blijkt men een beter begrip van en voor elkanders situatie te hebben, hetgeen van invloed is op de aard en omvang van de conflicten. Zowel de sociale alsmede de fysieke context zijn van betekenis voor de aard en het aantal conflicten tussen burenen en aan beide wordt in de studie van Oude Vrielink geen aandacht besteed. Uit het voornoemde onderzoek bleek ook dat in buurten waarin men (nog) in hechte gemeenschappen leeft, men niet of nauwelijks bij conflicten derden toelaat. Aangezien de bemoeienis van derden bij geluidshinderconflicten in de studie van Oude Vrielink veel voorkomt, blijkt hier wederom een omissie. Een laatste, meer algemeen punt, in de studie ontbreekt een uitwerkt idee over de historische context waarin conflicten over geluidshinder voorkomen. In de afgelopen decennia zijn het aantal apparaten dat geluid voortbrengt explosief gestegen. Ook de verwachtingen die mensen hebben ten aanzien van hun woonruimte en woongenot zijn hoger geworden ('rising expectations'). Evenals dit geldt voor het elkaar aanspreken op elkanders gedrag, nog afgezien van de wijze waarop men elkaar aanspreekt. De maatschappelijke en beleidscontext worden er in hoofdstuk één en negen eigenlijk een beetje met de haren bijgesleept.

De methodologische kritiek betreft de beperktheid van het empirische materiaal. Het aantal van negentien cases is ook voor kwalitatieve studie niet erg groot, zeker niet als er veel verschillende relaties worden uitgezocht. Dit betekent in de praktijk dat sommige algemene uitspraken slechts steunen op een of twee cases. De bedoeling van kwalitatief onderzoek is verdieping of het verkrijgen van gegevens die met kwantitatieve studies niet boven water te halen zijn, dit laat onverlet dat willekeur en toeval zoveel mogelijk uitgesloten dienen te worden. Oude Vrielink had of haar beperkte empirische materiaal moeten aanvullen met extra gegevens, of zij had het aantal theoretische mogelijkheden rond geschilprocessen moeten inperken. Verder kan er in het verlengde van de bovenstaande theoretische kritiek nog worden opgemerkt dat de veralgemenisering van de bevindingen aan de hand van een beperkt aantal cases uit slechts één plaats, de onderbouwing van de studie niet ten goede komt.

Hoewel er flink wat kritische kanttekeningen bij de besproken studie zijn te plaatsen, betreft het hier toch een belangwekkende studie. Niet in het minst omdat het type conflict, geschillen over geluidshinder, een zeer veel voorkomend type is waar nog weinig systematische kennis over bestaat. Terwijl deze conflicten zelf bij de betrokkenen een enorme, psychische schade kunnen opleveren. Veel literatuur over burencollicten baseert zich op antropologisch materiaal. Nuttig, maar de vraag blijft dan altijd hoe het nu zit in onze complexe postmoderne samenleving. Oude Vrielink graaft met haar studie in elk geval dieper dan algemene opmerkingen over burencollicten. Haar aanpak kent nog enkele belangrijke omissies, maar zij wijst wel op de vruchtbaarheid van het verder ontwikkelen van rechtssociologische theorieën over geschilprocessen.